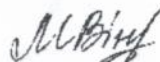

**ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

На правах рукопису

ББК Ш12=411.4.*2

Вінтонів Михайло Олексійович

**ТИПОЛОГІЯ ФОРМ ПРИСУДКА
В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ**

Спеціальність: 10.02.01.- українська мова

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Дніпропетровськ

1997

Дисертація є рукопис

Робота виконана на кафедрі української мови ~~Донецького державного~~
університету

Науковий керівник - доктор філологічних наук, професор,
академік АН ВШ України
Загнітко Анатолій Панасович

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Городенська Катерина Григорівна
кандидат філологічних наук, доцент
Попова Ірина Степанівна

Провідна установа: Рівненський державний педагогічний інститут

Захист відбудеться "25" вересня 1997 р. о 14 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 03.01.16 для захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук при Дніпропетровському державному університеті за адресою: 320625, м. Дніпропетровськ, пров. Науковий, 13, корп. 1, філологічний факультет, ауд. 804.

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Дніпропетровського державного університету.

Автореферат розіслано "20" серпня 1997 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор філологічних наук, доцент

Пристайко Т.С.

Синтетична природа української мови виявляється у різноманітності засобів зв'язку у межах простого двоскладного речення. При вивченні синтаксичної системи загалом актуальною залишається проблема предикативного зв'язку підмета з присудком, а також функціонально-семантичного вияву головних членів речення у структурі простого двоскладного речення. Зазначена проблема не дістала остаточного розв'язання на матеріалі сучасної української мови.

Актуальність роботи зумовлена тим, що в українському синтаксисі головні члени речення з функціонально-семантичного боку не одержали цілісного дослідження. На часі - застосування щодо зазначеного матеріалу новітніх теоретичних концепцій, що ґрунтуються на комплексному аналізі простого двоскладного речення з формально-синтаксичного, семантико-синтаксичного, комунікативного та власне-семантичного поглядів на основі функціонального підходу.

Дальшого опрацювання вимагають питання: основні граматичні категорії предикативності, класифікація предикатів, семантичні вияви простого та складеного дієслівного та іменного присудків. Не втратила актуальності проблема предикативного зв'язку та місце присудка у структурі головного реченняєвотвірного зв'язку.

Дослідження типології форм присудка на матеріалі сучасної української мови викликає необхідність визначитися щодо перелічених проблемних питань.

Об'єктом та матеріалом дослідження в дисертації є типологія форм присудка простого двоскладного речення в сучасній українській мові. Матеріалом для дослідження були книжні варіанти мовлення, різні типи публіцистичної та художньої мови. Охоплений дослідженням матеріал здатний забезпечити як повну описову характеристику семантичних моделей присудка, так і бути базою загальнотеоретичної концепції предикативності.

Мета роботи полягає в теоретичному висвітленні диференційних особливостей семантичних моделей присудка, сформулюванні їх загальнотеоретичної концепції, на ґрунті якої розробити функціонально-семантичні моделі реалізації присудка в сучасній українській мові. Відповідно до мети ставляться такі завдання:

1. З'ясувати статус та функціонально-семантичні вияви присудка в сучасній українській мові.

2. Встановити синтаксичну природу предикативності та граматичних категорій, які входять до неї.

3. Охарактеризувати темпоральність, модальність та персональність у співвідношенні з предикативністю.

4. З'ясувати особливості предикативного зв'язку підмета з присудком у реченнєвій структурі.

5. Виявити особливості співвідношення підмета та присудка у простому двоскладному реченні з урахуванням всіх чотирьох аспектів вивчення.

6. Встановити особливості співвідношення предикативного та номінативного мінімумів.

7. Охопити класифікацією всі різновиди предикатів в сучасній українській мові.

8. Визначити статус та функціонально-семантичні особливості зв'язки та допоміжних дієслів у структурі присудка.

9. З'ясувати особливості аналітизму в сучасній українській мові.

10. Охарактеризувати вияви нульових форм в сучасній українській мові.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що у дисертації вперше в українському мовознавстві здійснюється комплексний аналіз функціонально-семантичних особливостей присудка, встановлюються закономірності його структурного і семантичного варіювання, простежуються напрями співвідношення тенденцій внутрішньореченнєвої номіналізації розвитку внутрішньореченнєвого аналітизму. У роботі застосовуються теоретичні положення, розроблені з урахуванням сучасних досягнень синтаксичної науки. Робота містить науковий підхід щодо розв'язання суперечливих проблем синтаксису з метою вироблення єдиної концепції типології присудків, на базі чого визначається місце присудка в системі синтаксису та його взаємодія з одиницями того ж класу. Для наукового обігу запропоновано ряд понять, покликаних відобразити функціонально-семантичну та структурну особливість присудка.

Теоретичне значення дослідження. Теоретичні узагальнення, обґрунтовані у дисертації, матимуть застосування в дослідженнях із теоретичної та функціональної граматики сучасної української мови.

Практичне значення роботи. Результати дослідження можуть бути використані для опрацювання як типології підмета, так і другорядних членів речення, для поглиблення теоретичної бази синтаксису простого речення, при уточненні визначень окремих загальнотеоретичних категорій. Принципи аналізу та класифікації присудків, розроблені в дисертації, знайдуть застосування в лекційних курсах з синтаксису української мови.

Методи дослідження. Специфіка об'єкта дослідження та мета дисертації визначили використання методів опису та моделювання. Застосовуються прийоми структурно-семантичного та компонентного аналізу з елементами трансформаційного.

Апробація роботи. Результати дослідження були викладені на науковій конференції "Формування громадянської самосвідомості молоді" в м. Донецьку (1995); на вузівській науковій конференції професорсько-

викладацького складу Донецького державного університету (1995); на конференції “Українська письменницька мемуаристика та її використання у вузі та школі” Рівненського державного педагогічного інституту (1996); на вузівській науковій конференції професорсько-викладацького складу Донецького державного університету (1997). Окремі розділи й уся дисертація обговорювалися на засіданнях кафедри української мови Донецького державного університету.

На захист виносяться такі положення:

1. Речення - багаторівнева ієрархічна побудова, в центрі якої - дієслово-присудок. Присудок у змістовому плані визначається як організуючий центр речення, виступає як синтаксичне ядро речення, що програмує набір синтаксичних позицій. Предикативна структура речення, в якій активними компонентами є дієслово й іменник, підпорядковує собі всі вторинні елементи.

2. У структурному плані підмет та присудок перебувають у рівноправних відношеннях, а в семантичному плані, безперечно, ведуча роль присудка, тому що він є логічним і комунікативним центром речення: присудок виражає предикат, містить “нове”.

3. Базовим, реченневотвірним зв'язком виступає предикативний, формами вияву якого є координація, співположення і тяжіння. Основними граматичними категоріями предикативності є персональність, темпоральність, модальність.

4. Сукупність семантичних типів предикатів визначають предикати дії, процесу, стану та якості. У моделях N_n [Subj] + V_r [Praed] при предикатах процесу в позиції N_n [Subj] можуть виступати синтаксеми агенса, пацієнта, інструменталія, об'єкта, а при предикатах дії позицію N_n [Subj] можуть заповнювати синтаксеми агенса, інструменталія, пацієнта.

5. Складений іменний присудок завжди складається з двох обов'язкових компонентів: зв'язки, яка несе основне граматичне значення, та іменної частини присудка, що несе основне лексичне значення. Ці два компоненти, хоч і різняться структурно, функціонально та семантично, творять неподільну цілість. Функціональне призначення зв'язки у предикативному зв'язку загалом зводиться до виконання трьох функцій: 1) вираження граматичних категорій модальності та темпоральності; 2) бути тим компонентом, що поєднує підмет та присудок у предикативному зв'язку; 3) зв'язка є лексичним засобом вираження модальних предикативних властивостей, що приписуються підметові.

Структура та зміст дисертації. Мета й завдання дослідження зумовили структуру дисертації, яка складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та списку джерел.

У вступній частині обґрунтовується вибір теми, її актуальність, ставляться завдання дослідження, визначається його матеріал, методи і джерела; розкривається наукова новизна роботи, її теоретичне й практичне значення; формулюються основні положення дисертації, що підлягають захисту.

У першому розділі “Реченнєвотвірна природа присудка” подаються теоретичні передумови дослідження, визначається граматичний статус присудка, з’ясовуються особливості предикативного зв’язку. Особлива увага приділяється висвітленню питання еволюції вчення про аспекти вивчення речення, аналізуються особливості предикативного зв’язку.

Своєрідним підсумком лінгвістичних доказів став принципово інший підхід до розв’язання питання зв’язку підмета з присудком, на основі якого формами вияву предикативного зв’язку вважають координацію, тяжіння, співположення, жоден з яких не має собі аналогів на рівні словосполучення.

Координація - це зв’язок, що формує повідомлення співвідносно з тим або іншим часовим планом реальної дійсності. За цим стоїть предикативність - одна з основних ознак речення. Звичайно, коли б предикативний центр обмежувався такими формами морфологічного вираження, де певні категорії тільки узгоджуються, то предикативний зв’язок можна було б звести до узгодження у спільних граматичних формах. Але у формі координації об’єднано два види залежностей: залежність підмета від присудка й залежність присудка від підмета. Перша залежність реалізується у формі керування, де модально-часова присудкова форма дієслова або його еквівалент (аналітична іменна форма з дієслівною зв’язкою) звичайно вимагає підмет у формі називного відмінка, а друга залежність - у способі узгодження, за якою підпорядкований компонент - присудок уподібнюється опорному компонентові - підметові у формах числа, роду та особи.

Порушення координації спостерігаємо у випадках заміни субпозиції підмета кількісним іменним сполученням: “П’ять років - строк немалий”. Загальною умовою відсутності координації є заміна одного з головних компонентів - підмета чи присудка - частинами мови, для яких ця позиція є вторинною. Такими заміниками синтаксичної позиції підмета є дієслово, а присудка - іменник, прикметник, прислівник. Заміняючи позицію підмета, дієслова найчастіше вживаються у формі інфінітива. Незмінювана форма дієслова не має категоріальних значень, які були б спільні з тими членами речення (іменником, прикметником, прислівником), які замінюють позицію підмета (Працювати з дітьми - велике задоволення). Порушення координації спостерігається і при не-

типовому вираженні тільки іменної частини складеного присудка (Поле в ромашках). Такий зв'язок, що реалізується тільки позиційним розташуванням членів речення називаємо співположенням. У реченнях типу *Дерева стоять похмурі* та ін. іменна частина присудка співвідноситься з підметом через посередництво третього компонента. Такі типи зв'язку зараховуються до тяжіння. У роботі розмежовуються такі поняття як тяжіння та дуплексив. Дуплексив - це член речення, який одночасно підпорядкований двом різним членам речення і розкриває різні об'єктивні відношення одного факту дійсності до двох інших. Якщо іменник-підмет називає особу (*Люди стояли похмурі*), то він поєднується подвійним синтаксичним зв'язком з елементами подвійного присудка (дієсловом "стояти" і предикативним прикметником) і навпаки, коли позицію підмета займають назви неживих предметів, то сполука "дієслово стояти + прикметник" з формально-синтаксичного боку не членується, тобто є аналітичною формою, іменним складеним присудком із трансформованим у зв'язку дієсловом "стояти". Відмінність між двома вказаними типами синтаксичних конструкцій виявляє трансформацію розчленування, пор.: *Люди стояли похмурі* - *Люди стояли* - *Люди були похмурі* і *Осінь стояла суха* - *Осінь була суха*. Отже, семантична якість іменника у позиції підмета є головним чинником, що розмежовує типи присудків за І.Р. Вихованцем.

У дисертації зіставляються погляди на ієрархію головних членів речення на формально-синтаксичному та структурно-семантичному рівнях. Підтвердженням того, що в семантичному плані ведуча роль присудка є те, що він є логічним і комунікативним центром речення: присудок виражає предикат, містить "нове". Проте на формально-граматичному рівні підмет та присудок перебувають у рівноправних відношеннях, де форми підмета та присудка є взаємопередбачувані.

У роботі аналізуються різні підходи щодо класифікації предикатів, зокрема погляди Н.С.Авілової, Ю.Д.Апресяна, Л.М.Васильєва, З.Вендлера, І.Р.Вихованця, І.І.Лещенка, В.В.Луцай, Ю.С.Степанова, У.Чейфа, Л.В.Щерби та ін.

Найбільш характерним протиставленням, яке, як правило, закладено в основу всіх класифікацій, є поділ всіх предикатів на два класи: стан, дія. На цих засадах ґрунтуються і класифікації предикатів зарубіжних лінгвістів. Корнеліус ван де Хейдер виділяє стан як протиставлення дії серед дієслівних значень. Д.Грубор поділяє дієслівну лексику на дієслова стану та розвитку. У.Чейф визначає більш детально семантичну класифікацію: стан, процес, дія, процес-дія. З.Вендлер - дія, виконання, досягнення, стан. Всі предикати найдоцільніше поділити на чотири типи: предикати дії, стану, процесу та якості.

Такі терміни як “структурна схема речення”, “модель речення” використовуються як синонімічні поняття. Під структурною схемою простого речення розглядаємо синтаксичний зразок, що має свою формальну організацію, своє мовне значення, за яким може бути побудоване окреме, непоширене (елементарне) речення, а всі його поширювачі, включаючи й облігаторні, виносяться за межі схеми мінімальної структури.

Під реалізацією структурної схеми речення розглядається перехід від структурної схеми умовного зразка до речення-висловлення - одиниці мовлення. Цей перехід пов'язаний з конкретизацією модально-темпорального плану і лексичним наповненням позиції у структурній схемі. Корінні розбіжності між ними ґрунтуються на формальне упорядкування компонентів предикативної основи речення (перший напрям) чи на формальну і семантичну організацію більш широкого комплексу компонентів, які необхідні для виконання реченням функції змістовного повідомлення (другий напрям). Завдання синтаксичної науки вимагає дослідження і того й іншого аспекту речення.

Значна увага приділяється розвитку аналітизму в українській мові. Під аналітизмом розглядається розподіл речового та граматичного значень між різними компонентами, що структурно та семантично об'єднані у межах однієї граматичної категорії. У сучасній лінгвістичній літературі висвітлені різні погляди на ознаки аналітизму. До аналітичних у роботі зараховуються наступні форми: 1) аналітичні форми ступенів порівняння якісних прикметників; 2) аналітичні форми майбутнього часу дієслів недоконаного виду; 3) форми умовного способу; 4) аналітичні форми 3-ої особи однини наказового способу (хай читає, нехай працює); 5) форми майбутнього та минулого часу слів категорії стану (було тепло, буде тепло); 6) форми ступеня порівняння прислівників (більш дружньо); 7) форми давнини минулого часу (пішов був, сказав був); 8) відмінювані форми (на березі, у лісі). На синтаксичному рівні аналітизм виявляється ширше і різноманітніше, уособлюючи семантичну та кількісну актуалізацію (три брати, п'ять сестер), модально-родову модифікацію (почав працювати, змушений читати), функціонально-спорожнілу акцентацію (видати наказ ~ наказати, організувати пропаганду ~ пропагувати та ін) основи предикативності.

У дисертації розглянуто поняття еліпсиса та нульової форми на синтаксичному ярусі мовної системи. Еліптичними називаються речення неповні з мовленнєвого погляду, а на мовному рівні вони постають повними з нульовими формами дієслів-присудків. Таке термінологічне розмежування цілком мотивоване, оскільки мовленнєві речення не ускладнюють спілкування в силу того, що контекст чи ситуація дозволяють лексично не виражати деякі необхідні словоформи: “- Невже ти не

знаєш ? - розвів руками. > І все ж ? - наполягав Сократ. - Ну це... Коли править сам народ. Коли всі рівні. Чи може не так ?” (Ю.Мушкетик). На пропущені словоформи вказує семантико-синтаксична валентність предиката та інші чинники. У двоскладному реченні наявні конструкції з лексично не вираженими головними членами. Синтаксична репрезентативність таких головних членів не зумовлюється ситуацією або контекстом, а впливає з внутрішньої будови ізольованого двоскладного речення, підтверджується синтаксичними зв'язками з лексично вираженими у реченні членами. Лексично не виражені головні члени речення, зумовлені позиційною структурою двоскладного речення та закріплені у синтаксичній системі мови, є типовими нульовими головними членами речення.

У другому розділі “Функціонально-семантичні вияви дієслівного присудка” виділяються чотири великі групи присудків: присудки, що виражають якість, дію, стан, процес.

Залежно від синтаксично виражених предикатів якості розрізняються два типи поверхневих структурних моделей, спроможних творити граматичні вираження і окреслювати їх складну структуру: 1) моделі, в яких V_1 [Praed] вимагає якість сталу NP [Subj]; 2) моделі, в яких V_1 [Praed] вимагає якість випадкову NP [Subj]. У другій моделі розрізняються варіанти: а) з заміщенням позиції N_n називним якості квалітативної та б) із заповненням позиції N_n називним ознаки кваліфікаційно-оцінювальної.

1. Моделі, в яких V_1 [Praed] визначає якість істотну (сталу) NP [Subj], вирізняються тим, що у групі підмета завжди міститься називний якості квалітативної з загальним квантифікатором. Квантифікація ця може, але не обов'язково має бути виражена в атрибуті. В іменниках одиничних інтерпретується як все, а при іменниках збірних та іменниках на позначення матеріалу - як кожний, кожна, кожне. Рід квантифікатора визначає також категорія числа N_n типу *Кожне створіння природи одмінне буває на вигляд. Тож неминуче, гадаю, належить нам припустити. Що впливає все те із добору начатків одмінних (М.Зеров).*

Щодо граматичних категорій, то це повинна бути особова форма (регулярно 3 особа) недоконаного виду, безоб'єктно-незворотна, зворотньо-пасивна та зворотньо-активна - у кожному випадку вжита у теперішньому часі постійному. Категорія числа та роду завжди узгоджується з предикатом. Загалом виділяються два види моделей. 1. Моделі, які окреслюють якість, притаманну підмету. Морфологічно вони можуть бути репрезентовані наступними варіантами: а) з дієсловами стану незворотного при іменниках власних та загальних: *Обидва ж вони поділяються, подарунками обсидаються, а нишком один на одного чи-*

гають (П.Куліш); б) з дієсловами стану зворотно-пасивного при іменниках одиничних: Чого являєшся мені у сні? (І.Франко); в) з дієсловами активно-зворотного стану з іменниками одиничними: І тут знову загавкав Вовк і всі почули, що він дряпається в двері (Є.Гуцало); г) з дієсловами зворотно-пасивними при іменниках збірних: Вороння сідає громадами на сніг і знов злімається з місця (М.Коцюбинський); р) з дієсловами незворотного стану при іменниках на позначення матеріалу, речовини: Дзвенить метал по кузнях (М.Коцюбинський); д) з дієсловами пасивно-зворотного стану при іменниках на позначення матеріалу: Завревіда престащена буря, гідляки тріщать, ламаються, падають (Г.Квітка-Основ'яненко).

2. Речення, в яких V_r [Praed] вказує на якість випадкову NP [Subj]. При цьому у позиції підмета може виступати: а) іменник ознаки квалітативної або б) іменник кваліфікаційно-оцінювальної ознаки. Залежно від цього слід розрізнити два варіанти: а) речення з іменником якості квалітативної, в яких V_r [Praed] вказує на якість випадкову підмета, зберігаючи трансформацію ідентичну, подібно як речення, що виражають якість сталу, але відрізняються від них способом квантифікації в групі NP. Різниця є суттєвою там, де предикат вимагає облігаторного розкриття підмета, окресленого у вираженій атрибутивній семантиці, що відповідає квантифікаторові конкретному або іншому способові вираження цієї квантифікації, наприклад, вживання імен власних: Тільки наші хлопці гинуть; Садовина зацвіла рясно. Моделі з називним ознаки кваліфікаційно-оцінювальної відрізняються від варіанту а видом трансформації: Андрій лікує - Андрій лікар; Петро пиячить; Сергій партизанить.

Щодо предикатів стану, то у моделі N_n [Subj] використовуємо термін називний статуальний, що можна пояснити як "репрезентуючий собою статую, що має вигляд статуї", або: "Такий, як у статуї, нерухомий, застиглий [Г.Золотова]. Термін цей означає статичну форму названого суб'єкта у просторі у різних темпоральних співвідношеннях стосовно моменту мовлення. Ситуація ця також окреслюється категорією синтаксичної значимості V, бо вона з неї виникає і без обмежень темпоральних тут будуть функціонувати дієслова дуративні типу посиджу, полежу, постою; дієслова з відтінком повторювання: полежувати, посиджувати, пописувати, потріскувати, а також форми доконаного виду, які позначають початок нерухи: розсівся, розвалився, розлігся тощо.

Від первинних дієслів стану можливі форми на-V-ся, які творять семантичні підгрупи з відтінком протяжності, довготи: нависітися, надежатися, насидітися, настоятися.

Теоретично можна було б прийняти, що в генеративній моделі під символом заступності V буде тут функціонувати виключно дієслово стану. До цієї групи первинних дієслів можна зарахувати невелику кількість виразів: *стояти, сидіти, висіти* і под. Вторинними дієсловами статичної предикативної характеристики можуть бути вирази, які поза контекстом з дієсловами стану небагато мають спільного: *остовбіти, завмерти, закам'яніти* - вжиті у значенні загальному "втратити можливість рухатися" та одночасно інхоативну: "статися нерухомим" у формі доконаного виду, позначаючи дію (хід) чогось, що є назване у N_n , у стані статуальному і перебувати у ньому подібно до статуї, принаймні, в інтерпретації особи, яка в цей момент може це реалізувати. Недоконана форма цих дієслів не може окреслювати стан статуальний N_n , оскільки пов'язується з семантикою процесуальною, виражаючи перехід з одного стану в інший.

У цих моделях можуть виступати дієслова безоб'єктно-незворотні і зворотно-пасивні.

У моделі речення N_n [Subj] + V_f [Praed] будуть заповнювати форми, що виражають синхронне сприйняття існування того, що назване в підметі, у відриві від цього розвитку: а) *Вона стоїть без хустки, сива, пишноволоса - колись її волосся сяяло проти сонця золотом, тепер не сяє* (Г.Тютюнник); б) *Він міг цілими годинами просиджувати в бур'яні* (А.Іщук).

Відштовхуючись від розуміння процесу (лат. *processus* - проходження, просування вперед) як послідовної зміни чого-небудь, що відбувається у закономірному порядку, вважаємо за доцільне розмежовувати предикати на окреслення змін фізичних, хімічних, психічних та ін. у різних фазах тривання. Беручи це визначення за робоче для аналізу семантичної моделі N_n [Subj] + V_f [Praed], значення предиката V_f [Praed] слід обмежити виключно до реалізацій різноманітних змін - зовнішніх та внутрішніх - цілого іменного виразу, репрезентованого в N_n [Subj].

Різнманітні зміни процесуальні - фізичні, хімічні та ін. - реалізуються у трьох наступних фазах: початок, продовження та закінчення дії. В аналізованих моделях речень на факти процесуальні, співвіднесені з підметом N_n [Subj], вказують первинні дієслова категорією виду. Це категорія відбіркова, яка без погляду на граматичні форми виразів ділить всі дієслова на дві підгрупи: доконану та недоконану.

Категорія виду не тільки бере участь у вираженні процесуальної характеристики суб'єкта, але і в цій функції має конкретне значення, тому її семантика синтаксично важлива. Вона найчастіше зазначає початкову фазу процесу, його продовження та закінчення.

Більшість дієслів можуть окреслювати всі три фази процесу: **замалювати, малювати, намалювати**. Форми доконаного виду здебільшого спроможні окреслювати тільки початкову фазу процесу одночасно з фазою тривання: **збіситися**; окремі бездієслівні лексеми без поєднань з фазовими компонентами можуть виражати тільки процес у фазі його тривання з відтінком надмірності: **заговоритися, захопитися**.

Кінцеву фазу процесу первинно позначають дієслова доконаного виду. Може це бути визначення закінченості всієї фази процесу: **пересидіти, перерости**; перервану фазу процесу, не доведену до кінця: **начитатися, наспіватися**; кінцеву фазу тривалого процесу: **засидітися, забаритися** або закінчення процесу з ефектом передбачуваності, доведення до бажаної мети: **почорніти, посиніти** та ін. Всі інші дієслова виражають фази процесу в одній формі: **крикнути, свиснути і под.**

Подвійну функцію виконують фазові дієслова в обов'язкових виразах з інфінітивним дієсловом недоконаного виду.

У групі підмета в моделях N_n [Subj] + V_f [Praed] може виступати: 1) називний агенса, що виражає предмет активний: **Більше вона ні слова не сказала матері, а, наклавши на плечі гору прання, пішла розвішувати його на тину** (Г. Тютюнник); 2) пацієнс, що виражає пасивний стосунок підмета до вираженого у ньому процесу: **Чомусь якраз у той момент згадалося дитинство, закортіло викинути ще якогось коника, примусити оших преповажних людей подивитися на речі просто, а не крізь папки з паперами** (М.Таран); 3) називний інструментальний виражає предмет, який функціонує як інструмент виконання процесу. Предмет, репрезентований у такому називному, в самому процесі активний учасник, подібно як предмет, виражений у називному агенса. Різниця між ними полягає у тому, що агенс є надихачем і причиною тривалого процесу, від нього залежить вжита фаза його тривання і форма закінчення. Проте предмет, виражений у називному інструментальному, в цій позиції вживається несвідомо, хоча активний, чим і відрізняється від називного пацієнса. Як правило, це назви різних механізмів: **Він іде за рудничий посьолок, там, де радіо тоскно кричить** (В.Сосюра); 4) називний об'єкта піддається процесові при комусь, хто в аналізованій конструкції не названий. Загалом нагадує конструкцію ергативну: **Драма цікаво написана, легко читається,.... а проте залишає якесь чудне враження** (Панас Мирний).

Ситуації, що стосуються визначення процесів, дуже різноманітні. Вони можуть стосуватися: а) справ економічних: **Становище в економіці погіршується в результаті чергового стрибка інфляції** (Голос України); б) широкого розуміння процесів, що розвиваються: **Про мене хазяїн теж говоритиме, що я невтомно дерзаю, вдосконалююсь, шукаю нових**

методів і знаходжу (О.Гончар); в) еволюції: Деякі поля неначе оживали; села й хутори росли; збільшувались міста: Лубни, Ромни, Прилуки, Хорол (І.Нечуй-Левицький); г) процесів досягання: Цулки, покручені куші винограду розповзлись по вогкій землі... виноград уже достигав (М.Коцюбинський); г) змін знищувальних: Йому все було тяжко робити: хата його зовсім валилась, він ще замість того, щоб заплести її хворостом, що міг начухрати з верб своїх на болоті, чи як підперти кілками, тільки дивився на неї та бідкався (Г.Григоренко); д) змін у субстанції хімічній: Цукор розтає; Метал плавиться; е) процесів біологічних: Витрачаючи свою ядерну енергію, зірки поступово старіють; е) процесів фізіологічних: Знає вона також, що в сина не гаразд із очима, час від часу погіршується зір, але певна вона, що це пройде, це в нього просто кров приливає, треба заспокоїтись (О.Гончар); ж) змін розкладу: Нащо-то в тебе хліб гниє в стіжках? - раз питає його Лушня (Панас Мирний); з) змін психічних: А Мар'яна стоїть біля порога, вагається: чи зараз відкритись матері, чи потім (А.Шиян); і) процесів інтелектуальних: Тепер від тої псярні і сліду не залишилося, бо й великі магнати трохи порозумнішали (І.Нечуй-Левицький); і) змін хворобливих, патологічних: Рука не згинається; Голова не повертається; Хворий марить; й) різноманітних суспільних ситуацій: Ми бастували сьогодні, - засміявся Данько (О.Гончар).

Поняття “дія”, на відміну від понять “якість”, “стан”, “процес”, тлумачиться як форма активна, як процес динамічний, який виражається сталою системою величин фізичних, міри кількісного руху, витворюваного у суб'єкті при його переміщенні в часі та просторі. Таке розуміння дії є однією з найважливіших характеристик руху систем, зв'язаних з механікою, в якій кожний рух є або переміщення довкола осі, або рух лінійний одно- та багато спрямований. При предикатах руху може виступати називний агентивний, інструментальний та пацієнс: Хлопець іде; Автобус іде; Ідуть дощі. Основним чинником, що розрізняє ці три типи моделей, є сила. У першому реченні виконувачем руху (називний агенс) виступає енергія, що твориться природним способом, у другому реченні (називний інструментальний) енергія є сила фізична, що ззовні прикладається до предмета, і у третьому випадку (називний пацієнс) такий чинник, як сила, не виступає при інтерпретації предиката.

Особливої уваги вимагають моделі з називним агенса, які характеризуються широким функціонально-семантичним діапазоном. Модель речень N_n [Subj] + V_r - сяць [Praed], в яких N_n може функціонувати з присудком, який позначає початкову фазу руху, фазу його перебігу та кінцеву фазу руху.

Початкова фаза руху реалізується в інхотативі або поєднанням фазових дієслів загального значення “почати” і зворотними дуративни-

ми дієсловами. При цьому фазова семантика реалізується в окремих варіантах:

1) в інхоативі перфективному в українській мові здебільшого виражає початок руху односпрямованого і довготривалого, хоча практично вживається рідко. Слід розрізняти: інхоатив дієслів зворотних, на позначення початкової фази односпрямованого руху, (**по-*V*-ся**) завжди інтерпретується як “суб’єкт почав дію і яка триває”: **Грузько-важко подався він уперед** (Панас Мирний); та інхоатив перфективний зворотних дієслів довготривалого руху, що зустрічається в розмовній мові: **Дівчинка восьмиліток забавляє свого трілітнього братика, котрий чогось розбігався** (М.Коцюбинський).

2) досягається аналітичною формою присудка (особова форма дієслова фазового + інфінітив дуративного дієслова) окреслення односпрямованого та довготривалого руху. Семантику присудка визначає не форма дієслова фазового, а інфінітив. З окремими винятками зворотний дуратив вільно поєднується з модифікаторами на позначення початкової фази дії: **У видолинках стала збиратися молодь** (О.Лупій).

Присудок, який передає рух у фазі тривання, виражений зворотним дієсловом, може позначати: 1) односпрямований лінійний рух: **Цілий повітовий уряд плівся до поміщика** (Панас Мирний); 2) коловий: **Ми весело ходили навколо ялинки**; 3) довготривалий: **Брудними вулицями шлялися ватаги п’яних людей, схожих на волоцюг** (П.Колесник).

З дієсловами зворотними кінцева фаза руху виражається:

1) детермінативом руху з контамінацією (змішуванням) квантитативною та темпоральною. Зворотний детермінатив, який називає рух доконаний, в окресленій межі часу, виражає одночасно значення квантитативне, відповідає семантиці виразу **трохи**. З певними винятками творяться від зворотних форм імперфективних при додаванні форманта префіксального **по-**: **Поміж людьми помотається, звичаїв набирається** (В.Гжицький); 2) зворотними перфективами інтенсифікуючими: **Набігався, наганявся він за цілий день** (І.Нечуй-Левицький); 3) перфективом дистрибутивним: **Мені не дописання, бо і часу не було, тай мене самої все одно що не було, так мої думки в різні сторони порозбігалися** (Леся Українка); 4) перфективом комплетивним: **Тільки підвечір наступного дня я добувся до полустанку** (О.Гурейв); 5) перфективом зворотним фінальним: **Гості роз’їхалися**; 6) перфективом одноразовим: **Коні проскакали і зникли за горизонтом**; 7) інфінітивом імперфекта у поєднанні з особовою формою фазових дієслів: **Ми перестали ковзатися**.

У моделях з називним інструментальним присудок виражається дієсловом незворотним та зворотним і вказує на фазу початкову, тривалу та кінцеву. Початкова дія може бути виражена інхоативним пер-

фективом або аналітичною формою, утвореною поєднанням особової форми фазових дієслів з семантикою 'почати' та інфінітивного імперфектива дієслів руху. Перфективний інхотатив у цій моделі речень може виражатися по-V_r і завжди означає рух лінійний з можливим його триванням: Машини поїхали у напрямку до Києва. Присудки з дієсловом фазовим у називному інструментальному вживаються у реченнях, які сигналізують про зміну напрямку або/ї темпу руху: Будинок раптово почав провалюватися.

Тривала фаза руху називного інструментального здебільшого реалізується дієсловами дуративними руху односпрямованого, довготривалого та спонтанного. Виразити цю семантику можуть первинні (власне) дуративні лексеми та вторинні, такі, які значення руху передають тільки у певному контексті: Човни плывуть/плавають; Машини їдуть/їздять; Автобуси їдуть / ходять.

Тривала фаза руху в називному інструментальному виражається дієсловами синтаксичної групи виразів, що утворюються від особової форми дієслова загального значення продовжувати у поєднанні з інфінітивним імперфектом дієслів руху. Такі вирази найчастіше несуть семантику продовження: Цей поїзд щодня сюди приходив і відходив.

Кінцева фаза руху в реченнях з називним інструментальним може виражатися формами незворотних дієслів: 1) у реченнях, що інформують про кінцеву фазу руху односпрямованого: а) предикат окреслює рух доканий у короткому проміжку часу (Літак промчав над пароплавом, пролетів ще з мілью і повернувся назад (М.Трублаїні); б) комплетив перфективний: Переповнений тролейбус домчав у район заводів (В.Кучер); в) перфектив інтенсивний: На ділянку прибули самохідні комбайни (П.Оровецький); г) предикати, складені з особової форми дієслів фазових та інфінітивної форми імперфектива, позначають рух односпрямований. Проте слід зауважити, що фазові дієслова із загальною семантикою 'перестати' найчастіше не позначають обов'язкове закінчення дії, а виражають різку зміну напрямку руху: Перед самим поворотом велосипед перестав гальмувати і, круто повернувши вправо, проскочив у провулок; 2) у реченнях, що виражають закінчений рух багатоспрямований та спонтанний: а) Хлопець ударив канчуком коня і віз понісся униз до берега, де зупинився біля води; б) з присудком, вираженим перфективом дистрибутивним: Вози виїхали на гору (І.Нечуй-Левицький); в) предикатом, складеним з дієслова фазового та з інфінітива дуративних дієслів: На всій другій лінії сила електричного струму впала - тролейбуси перестали ходити.

Моделі з присудком, вираженим дієсловом зворотним, характеризуються функціонально-семантичною варіативністю, їх репрезентативність обмежена структурно-семантичними чинниками.

Зворотні форми дієслів руху в називному інструментальному, з окремими винятками, стосуються виразів, у яких це значення вторинне. Такі присудки можуть називати фази руху без фазових модифікаторів, а також у поєднанні з ними.

У значенні “почати виконувати рух односпрямований” функціонують зворотні інхоативи перфективні типу **по—V—ся, раз—V—ся**, які найчастіше виражають започаткування руху окресленого, довготривалого та спонтанного. Початкова фаза руху окреслених форм реалізується також складеним дієслівним присудком (модифікатори фазові + інфінітив зворотних дуративів: 1) **Гарбуз покотився до сусіднього двору** (Є.Гребінка); 2) **Пил розлетівся по кімнаті** (Панас Мирний); 3) **Каруселі стали гойдатися**.

У значенні тривання руху в називному інструментальному з дієсловом зворотним виступає неособовий дуратив вторинний: **Потяг ледве тягся** (О.Досвітній).

Кінцева фаза руху дієсловами зворотними при називному інструментальному виражається рідко. Може то бути інтенсив результативний: **наганятися, набігатися**; комплетивний: **дотягнутися** та деякі інші форми.

Особлива функціональна значущість притаманна зворотним дієсловам на окреслення руху доконаного тривалого в замкненому проміжку часу: **Колесо приємно пахне гарячою гумою та пилом невідомих доріг, по яких воно прокотилось** (О.Гончар). Він може передаватися 1) перфективом дистрибутивним, що твориться від форм ітеративних: **Зенітки покинули цей край хутора перед вечором і пересунулися на правий бік селеша**; 2) перфективом фінальним: **Військові машини злетілися зі всіх боків**.

Досить поширеними в українському синтаксисі постають речення з називним пацієнса. Предикати в цих моделях можуть виражати:

1) початкову фазу руху: а) присудок-інхоатив - тільки дієслова руху лінійного та односпрямованого: **Пішли проливні дощі**; б) присудок-дуратив у поєднанні з фазовим дієсловом: **Дош став падати**;

2) рух у фазі його перебігу: а) присудок-дуратив односпрямованого руху: **Білі цуцики гуляють на соломі, Сонце гріє мордочки смішні** (М.Рильський); б) присудок-дуратив руху коливання: **Колішуться трави похилі**; в) присудок-дуратив довготривалого та спонтанного руху: **Рученьки терпнуть, злипаються віченьки...** (П.Грабовський).

3) кінцеву фазу руху: а) присудок-термінатив фінальний: **Ого випали сніги білі та здорові** (І.Микитенко); б) присудок-перфектив темпоральний: **Гроза пройшла**; в) присудок-перфектив комплетивний: **Поздоровлення дійшло**; г) присудок-дієслово одноразової семантики: **Подув вітер і стиха затріщали дерева**; г) присудок-дуратив з фазовими

модифікаторами доконаного виду (перестати) та недоконаними (переставати): Яблуня перестала цвісти.

У третьому розділі "Типи і функції складеного іменного присудка" встановлюється статус граматичної категорії складеного іменного присудка та з'ясовується його місце в ієрархії присудкових форм. Складений іменний присудок завжди складається з двох обов'язкових компонентів: зв'язки, яка несе основне граматичне значення, та іменної частини присудка, що репрезентує основне лексичне значення цього сполучення. Ці два компоненти, хоч і різняться структурно, функціонально та семантично, створюють неподільну цілісність.

Функціональне призначення зв'язки у предикативному зв'язку зводиться в основному до виконання трьох функцій: 1) вираження граматичних категорій модальності та темпоральності; 2) бути тим компонентом, що поєднує підмет та присудок у предикативному зв'язку; 3) зв'язка є лексичним засобом вираження модальних предикативних властивостей, що приписуються підметові. Загалом за ступенем збереження лексичного значення всі зв'язки поділяються на три типи: ядерні, напівпериферійні та периферійні. Щодо периферійних зв'язок, то тільки контекст дозволяє їх виділити, пор.: *Він живе у місті - Він живе монахом.* У першому випадку - повнозначне дієслово, а у другому - відбулася десемантизація, дієслово частково втратило своє лексичне значення і перейшло у дієслово-зв'язку.

Форма називного предикативного є однією з найпоширеніших форм реалізації складеного іменного присудка в сучасній українській мові. Вона може вживатися у реченнях дійсного способу давноминулого, минулого, теперішнього та майбутнього часу.

Моделі з називним предикативним характеризуються широким спектром виявів:

1) N_n^1 зватися / називатися N_n^2 ; 2) N_n^1 звати / називати N_n^2 ; 3) *моє / її / його ім'я* - N_n^2 ; 4) *Прон* - N_n ; 5) *То / це* - N_n ; 6) *Прон_{dec}* N_n^1 - N_n^2 ; 7) N_n - N_n [determ. pos.] та ін., пор: *Квітку ту вчені люди зовуть Saxifraga, Нам, поетам, годиться назвати її домикамінь (Леся Українка); Ви Оксана Андріївна; Про дочок йому (Івану Федоровичу) байдуже було, він знав і казав - то чуже добро, через це не дуже турбувався за їх (Панас Мирний).*

Називний предикативний характеризується високою частотністю вжитку у порівняльних конструкціях. До їх числа входять: 1) конструкції, в яких значення підмета визначається при віднесенні до понять знаних, відомих у присудку: *Просте каміння - як прості слова, Відбите світло - шелести і шуми...* (О.Ольжич); 2) тавтологічні конструкції, в яких підмет порівнюється або/і ототожнюється зі складеним іменним присудком. У таких моделях у ролі зв'язки найчастіше виступають нульові та фор-

мально виражені форми дієслова “бути”. Нульова зв’язка часто може ускладнюватися прислівниками: завжди, всюди; прийменниково-займенниковою конструкцією - для всіх: Долар завжди долар; 3) конструкції, в яких значення присудка протиставляється значенню підмета “те, на що вказує підмет - не те, на що вказує присудок”, пор.: Зима не літо; 4) конструкції, в яких присудок характеризує підмет при уподібненні “те, на що вказує підмет є подібне до того, що констатує присудок”. У позиції зв’язки в таких конструкціях часто вживаються вирази типу те ж, те ж саме що: Життя - та ж сама гра.

Іменний присудок кваліфікуючий (якісний) репрезентує якість суб’єкта, визначає його важливість через вираження тих рис, які справді властиві, притаманні, оцінювальним способом. Кваліфікуючий присудок найчастіше виступає в афористичних конструкціях: Музика - виразник духовних почуттів; Бо у нього усмішка - це тільки змова (Ю.Зуєвський).

З’ясувальний присудок у предикативному зв’язку окреслює в основному сенс того, що виражено в суб’єкті, інформує про його функції, призначення, про роль та місце у колі тих питань, про які повідомляє: Бити козаків, різати українських хлопів та пити вино - це найбільша наша справа, це наше щастя (І.Нечуй-Левицький). У функціонально-семантичному співвіднесенні підмета з присудком тут слід розрізнити такі моделі: а) те, що називає підмет, співвідноситься з тим, що названо в присудку: Самовоя - це вулка з кількома гачками, на кожному з гачків насаджено рачка або дрібну рибу: сардельку чи фіринку (Ю.Яновський); б) те, що названо у підметі, є результатом того, що названо у присудку: Браконьєрів брати за жабри - це, звичайно, діло, і воно, думаю, від тебе не втече, ти їм ще даси пити, але зятяйте, хлопці: найбільша перемога - це та, яку здобуваєш над самим собою (О.Гончар); в) те, що називає підмет, є умовою для виконання того, що називає присудок: Загартовування - це боротьба з простудою; г) те, що називає підмет, співвідноситься з тим, що називає присудок: Різдво для дітей - це колядування; Літо - це найкраща пора для відпочинку; г) суть того, що виражено в підметі, є рівноцінне тому, що виражено у присудку: Бути безстрашним - це просто здорово, - шепоче в темряві Гена (О.Гончар).

Орудний предикативний вживається при таких зв’язках: ядерних (власнедієслівних), нульовій, власнемодальних, напівпериферійних, периферійних, фазових, фазова + модальна зв’язки, використовується при інфінітивній формі дієслова “бути” у поєднанні з модальним дієсловом найчастіше, зрідка з фазовим.

При нульовій зв’язці орудний предикативний регулярно виступає у наступних конструкціях при реалізації семантики на окреслення родових особливостей, професії, дії або стану, приписуваних підмету: (1) Він

начальником тут біля самої пічки; (2) Наймолодший син усе дурником у народних казках; (3) Всі пасажири літака у них заложниками; (4) Добрий майстер у нас рідкістю; (5) Він тепер директором сусідньої школи; (6) Я знову полоненим на турецькій галері; (7) Мій брат тут шофером; (8) У запорізьких козаків найстрашнішим злом - вбивство товариша; (9) Він у них провідником.

У сучасному українському синтаксисі особливою репрезентативністю характеризується складений присудок прийменниковий

Прийменникові властиво керувати формами одного відмінка: тільки родовим (без, для, до, із, крім, від, у, із-за, з-під, серед); знахідним (під, на); орудним (над, перед, по-за, по-над); місцевим (при); формами двох відмінків: знахідним та місцевим (на, в); знахідним та орудним (поза, під, за, над); родовим та орудним (між); формами трьох відмінків: давальним, знахідним та місцевим (по); родовим, знахідним та орудним (з).

Вторинні прийменники відприслівникового походження в українській мові найчастіше керують родовим, рідше давальним, знахідним та орудним відмінками.

У сучасній українській мові багато виразів прийменникових, в яких відбулася десемантизація і вони почали функціонувати як фразеологічні, втративши своє первинне значення. На сьогодні вони утворюють окремий клас, який може виступати у предикативній функції. Такі предикативні синтаксеми найбільш часто вживані з родовим та місцевим відмінками.

У предикативній функції можуть виступати дієприкметники активні і пасивні як дійсного способу, так і ірреального. У теперішньому часі дієприкметники найчастіше вживаються з нульовою зв'язкою дієслова бути, виражаючи стан особи або предмета (*Сорочка вибілена; Озера посухлі; Церкви зруйновані*). У минулому та майбутньому часах дієприкметниковий предикативний вживається в основному із зв'язкою бути: *Школа була збудована вчасно; Дорога буде прокладена в строк*.

У предикативній функції можуть виступати якісні, відносні та присвійні прикметники, а також повні стягнені та нестягнені і короткі форми прикметників. Особові займенники завжди вказують не тільки на мовця, але і на особу, до якої звернена дія. Особова категорія може виражатися не тільки особовими займенниками (я, ти, ми, вони), а також зворотним займенником (себе), питально-відносними (хто, що), неозначено-особовими (хтось, щось), заперечними (ніхто). Особові займенники у функції присудка є мало поширені в розмовній мові, зате вони часто зустрічаються у літературній. Присудок, виражений особовим займенником, може вживатися як при нульовій зв'язці, так і при

формально вираженій. При нульовій зв'язці займенниковий предикативний вживається у формі називного відмінка: **Вітчизна - це не хтось і десь, Я теж Вітчизна** (І.Світличний).

У предикативній функції можуть виступати і прислівникові займенники, правда, частотність вживання їх дуже низька. Це частково пояснюється тим, що вони переважно вживаються у стійких сполученнях: **Раніше вона була туди-сюди**.

Предикативний числівник в сучасній українській мові найчастіше вживається в називному відмінку, позначаючи кількість: **У Львові був один день, бачився з людьми, гарно мене приймали, але Франко розстроїв мене дуже** (М.Коцюбинський); **Два помножити на два - буде чотири**. Проте в орудному предикативному числівник теж зустрічається і найбільш поширені у цій формі порядкові числівники: **Шукала - він був четвертим, та не знайшла** (М.Коцюбинський); **Він буде п'ятий/п'ятим; Він виявився першим**. У препозитивній позиції орудний предикативний домінує: **Першою прийшла Оксана**. Найменше поширені у предикативній функції звичайно дробові числівники: **Одна п'ята і дві п'яті - це три п'яті; Ми стояли вдвох біля столу, схиливши голову на груди** (А.Головка); **Вони втекли вдвох, щоб наговоритися без свідків** (М.Коцюбинський).

Функція предикативного прислівника у двоскладних реченнях є вторинною. Найчастіше у предикативній функції виступають якісні прислівники і у більшості в поєднанні з прикметниками: **дуже смачний**; у сполученні з прислівниками: **надто швидко** (**У Львові мені було дуже погано, але я старався підбадьоритися, підняв (яка була) енергію, щоб доїхати якось додому** (М.Коцюбинський)). Навіть якщо предикат виражений ступеньованим прислівником, то при ньому функціонує еліптична форма прикметника або іменника. Інколи у предикативній функції виступає прислівник локативної семантики: **Перші двері направо, а потім - наліво**.

При неоднослівних підметах, що позначають предмет, речовину, предикативний прислівник вживається рідко, тільки в стилізованих реченнях: **Очі у нього рогом, ноги - колесом**. Проте в реченнях, в яких підмет і присудок творять сильний зв'язок, прислівник у цих ситуаціях вільно функціонує як форма присудка при підметі: **Кава була по-турецьки, макарони - по-флотські**.

Крім описаних моделей у предикативній функції можуть виступати: 1) вирази модальні, що виражають суб'єктивну оцінку у відношенні до чогось або когось: **Ваше втручання було так доречно, що краще і не придумасш**; 2) вирази вигуків та емоційні, які виражають: а) здивування (**Воно виявилось о-го-го**); б) незадоволення (**Анекдот був фу-у!**);

в) захоплення: (А гриби - о-йо-йой!). Різні стійкі вирази, етимологічно пов'язані з іменниками, які виражають здивування, радість та інші емоції: просто страх, боже мій, одне захоплення (Ваші розповіді - одне захоплення). Особливою своєрідною присудковою формою є інфінітив. Найчастіше він виступає при іменниках, що виражають модальність, оцінку типу мета, завдання, щастя, насолада (Наше завдання - вчитися; Довго ти будеш з мене гроші тягти? (М. Старицький); при функціональних іменниках: справа, заняття, робота (Моє улюблене заняття - грати у футбол). Інфінітив у ролі складеного іменного присудка також поширений при інфінітивному підметі: Лиш боротись - значить жить (І. Франко).

У висновках узагальнено результати дослідження. Відзначено, що предикативний зв'язок реалізується у формі координації, співположення та тяжіння. За семантичною наповненістю предикати поділяються на чотири типи: якості, стану, процесу, дії. З'ясовано причини розвитку орудного предикативного в сучасній українській мові. Охарактеризовано функціонально-семантичні вияви простого, складеного дієслівного та складеного іменного присудків.

Основні положення дисертації викладені в таких публікаціях:

1. Функціональні різновиди простого дієслівного присудка (на матеріалі "Кієво-Печерського Патерика") // Лінгвістичні студії: 36. наук. праць. Випуск 1.- Донецьк: Вид-во Донецьк. ун-ту, 1994.- С. 126-128.
2. Функціональні особливості двоскладних речень (на матеріалі поетичної спадщини О. Ольжича) // Формування громадянської самосвідомості молоді.- Донецьк: Вид-во Донецьк. ун-ту, 1995.- С. 244-246.
3. Функціональні вияви поліпредикативності (на матеріалі речень з однорідними присудками) // Тезиси докладов вузовской конференции профессорско-преподавательского состава по итогам научно-исследовательской и методической работы: филологические науки.- Донецьк: Вид-во Донецьк. ун-ту, 1995.- С. 4-5.
4. Місце присудка у структурі речення // Лінгвістичні студії: 36. наук. праць. Випуск 2.- Донецьк: Вид-во Донецьк. ун-ту, 1996.- С. 38-40.
5. Проблеми визначення зв'язку між головними членами речення // Лінгвістичні студії: 36. наук. праць. Випуск 2.- Донецьк: Вид-во Донецьк. ун-ту, 1996.- С. 91-94.
6. Речення з нульовою формою присудка // Українська письменницька мемуаристика та її використання у вузі та школі. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції.- Рівне: Вид-во Рівненського педін-ту, 1996.- С. 54-56.

7. Основні напрямки у вивченні головних членів речення //Матеріали вузівської наукової конференції професорсько-викладацького складу за підсумками науково-дослідницької роботи: філологічні науки.- Донецьк: Вид-во Донецьк. ун-ту, 1997.- С.99-102.

8. Аналіз та аналітизм //Функціонально-комунікативні вияви граматичних одиниць: Зб. наук. праць.- К.: ІЗМН, 1997.- С.70-78.

Annotation

Vintoniv M.O. Typological forms of the predicate in the modern ukrainian language.

A handwritten thesis for the seeking of a scientific honour of a candidate of philology of the speciality 10.02.01.- "ukrainian language", Donetsk state Universiti, Donetsk, Ukraine, 1997.

In the thesis the problems of the typological forms of the predicate in structural sematical and proper syntactical aspect are examined. The analysis also involves the particularities of semantics, in its categorical form of the predicate, looks at the specifics of its structure, defines the parameters of functional models with the predicate, its process and activities.

The research covers also the prerequisites and causes of the frequent use of one or another model in different styles of the language, the types of the main nominal predicate, establishes particularities of the semantical modification of the nominative and instrumental predicate in the modern ukrainian language.

Аннотация

Винтонив М.А. Типология форм сказуемого в современном украинском языке.

Диссертация (на правах рукописи) на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.01.- украинский язык. Донецкий государственный университет, Донецк, 1997.

В работе рассматриваются проблемы типологии форм сказуемого в собственно-синтаксическом и структурно-семантическом аспектах, анализируются особенности семантики категориальных форм сказуемого, прослеживается специфика его структуры, определяются параметры функционирования моделей сказуемого с предикатами качества, состояния, процесса, действия в разных стилях. Исследуются предпосылки и

причины частотности употребления той или иной модели в разных стилях языка.

Анализируются типы составного именного сказуемого, устанавливаются особенности семантической модификации именительного и творительного предикативного в современном украинском языке.

Ключові слова: семантико-синтаксична структура, присудок, предикат, предикативний зв'язок, суб'єкт, зв'язка.

433387

АВ. 38.345

АВ 38.345

Підписано до друку 01.08.97. Формат 60x84 1/16
Умовних друк. аркушів 1,6.
Замовлення №76. Тираж 100 екз.
Видавництво «Юго-Восток», м. Донецьк.